

Ks. JANUSZ NOWIŃSKI¹ SDB
Kustosz zabytków dawnego opactwa w Łądzie

OŁTARZ MĘCZENNIKÓW II WOJNY ŚWIATOWEJ W ŁĄDZIE I UTWÓR *DOMINUS REGIT ME. PSALM 23* SKOMPONOWANY PRZEZ PAWŁA ŁUKASZEWSKIEGO NA UROCZYSTOŚĆ POŚWIĘCENIA OŁTARZA

ALTAR OF *THE MARTYRS OF WORLD WAR II* IN ŁĄD
AND THE PIECE *DOMINUS REGIT ME. PSALM 23* COMPOSED BY PAWEŁ ŁUKASZEWSKI
FOR THE CEREMONY OF THE ALTAR'S CONSECRATION

Summary

In 2010, a decision was made to dedicate one of the side altars in the Łąd church (Fig. 1) to the Martyrs of World War II: the priests imprisoned in Łąd and the "Poznan Five". Between 2011 and 2013, following the concept of Father Janusz Nowiński SDB, a painter and sculptor Janusz Szpyt made new elements of the altar: two new paintings and an antependium (Figs. 2-4). Father Janusz Nowiński commissioned a composer Paweł Łukaszewski to write a musical piece *Dominus Regit Me. Psalm 23*, whose first performance took place in Łąd on 28 October 2013 (Figs. 5-6). It was composed for baritone and musical ensemble.

In 2014, Paweł Łukaszewski incorporated *Psalm 23* into the score of the *Requiem* he was composing for the Welsh Presteigne Festival (Great Britain). Paweł Łukaszewski's *Requiem* had its first performance at the Presteigne Festival on 20 August 2014. The score of the *Requiem* was published in 2014 by the Polskie Wydawnictwo Muzyczne.

Keywords: Łąd, Altar of the *Martyrs of World War II*, "the Poznan Five", Janusz Szpyt, Paweł Łukaszewski's *Psalm 23*, Paweł Łukaszewski's *Requiem*

Streszczenie

W 2010 r. jeden z XVIII-wiecznych bocznych ołtarzy kościoła w Łądzie, postanowiono poświęcić męczennikom II wojny światowej: więzionym w Łądzie kapłanom i „Poznańskiej Piątce”. W latach 2011-2013, według koncepcji ks. Janusza Nowińskiego SDB, malarz i rzeźbiarz Janusz Szpyt wykonał nowy wystrój ołtarza: dwa nowe obrazy oraz antependium. Na tę okazję ks. Janusz Nowiński zamówił u kompozytora Pawła Łukaszewskiego utwór *Dominus regit me. Psalm 23* skomponowany na baryton i zespół instrumentalny, którego prawykonanie miało miejsce w Łądzie 28 października 2013 r.

¹ Ks. dr Janusz Nowiński SDB – historyk sztuki, kustosz zabytków dawnego opactwa w Łądzie, konsultant Towarzystwa Salezjańskiego Inspektorii pw. św. Wojciecha w zakresie sztuki sakralnej i konserwacji zabytków, organizator i współautor wystaw sztuki współczesnej, twórca koncepcji i współautor projektów wystroju wewnątrz sakralnych. E-mail:

W 2014 r. Paweł Łukaszewski włączył utwór *Dominus regit me. Psalm 23* do partytury *Requiem*, które skomponował dla Presteigne Festival w Walii (Wielka Brytania). *Requiem* Pawła Łukaszewskiego zostało wykonane po raz pierwszy na festiwalu w Presteigne 20 sierpnia 2014 r. Partyturę *Requiem* wydało drukiem Polskie Wydawnictwo Muzyczne w 2014 r.

Słowa kluczowe: Łądz, ołtarz *Męczenników II Wojny Światowej*, „Poznańska Piątka”, Janusz Szpyt, *Dominus regit me. Psalm 23*, Paweł Łukaszewski *Requiem*

WSTĘP

W święto Apostołów Szymona i Judy Tadeusza, 28 października 2013 r., w kościele Najświętszej Marii Panny i św. Mikołaja w Łądzie odbyła się uroczystość poświęcenia ołtarza *Męczenników II Wojny Światowej*. Aktu poświęcenia dokonał Prymas Polski Arcybiskup Metropolita Gnieźnieński Józef Kowalczyk w asyście księży biskupów ordynariuszy i księży prowincjałów, z których diecezji lub zakonów pochodzili wspomniani męczennicy: Biskupa Włocławskiego Wiesława Meringa, Biskupa Kaliskiego Edwarda Janiaka, Biskupa Bydgoskiego Jana Tyrawy, Prowincjała Oblatów Najświętszej Maryi Panny o. Ryszarda Szmydki oraz Prowincjała Inspektorii św. Wojciecha Towarzystwa Salezjańskiego ks. Marka Chmielewskiego. W uroczystości uczestniczyło liczne grono kapłanów, członków zgromadzeń zakonnych, alumni wyższych seminariów duchownych w Bydgoszczy, Gnieźnie, Kaliszu, Łądzie i Włocławku, a także wierni świeccy. Podczas mszy św., w czasie której dokonano poświęcenia nowego ołtarza, po komunii, miało miejsce prawykonanie utworu Pawła Łukaszewskiego *Dominus regit me. Psalm 23*. Jako bezpośredni uczestnik i świadek tych wydarzeń, w tym opracowaniu przedstawię historię realizacji ołtarza *Męczenników II Wojny Światowej* oraz powstania utworu skomponowanego na jego poświęcenie.

1. OŁTARZ MĘCZENNIKÓW II WOJNY ŚWIATOWEJ

Podczas II wojny światowej, od stycznia 1940 r. do października 1941 r., niemieccy okupanci zamienili klasztor i kościół w Łądzie (z którego już we wrześniu 1939 r. usunęli salezjanów) na obóz-więzienie dla polskiego duchowieństwa. Jednym ze 152 więźniów ładzkiego obozu był ks. biskup Michał Kozal. Większość więzionych księży i kleryków wywieziono z Łądu do obozu zagłady w Dachau, gdzie wielu z nich poniosło śmierć męczeńską. Z tego grona, oprócz ks. bpa Michała Kozala (1987 r.), Jan Paweł II w 1999 r., w grupie 108 męczenników II wojny światowej, wyniósł do godności ołtarzy jako błogosławionych więzionych w Łądzie księży: Franciszka Drzewieckiego, Henryka Kaczorowskiego, Michała Oziębłowskiego, Józefa Straszewskiego, Michała Woźniaka, oraz alumnow: Tadeusza Dulnego i Bronisława Kostkowskiego (szerzej na ten temat: Wąsowicz 2013). Wśród beatyfikowanych 108 męczenników jest także pięciu wychowanków salezjańskich z Poznania, zamordowanych przez Niemców – tzw. „Poznańska Piątka”:

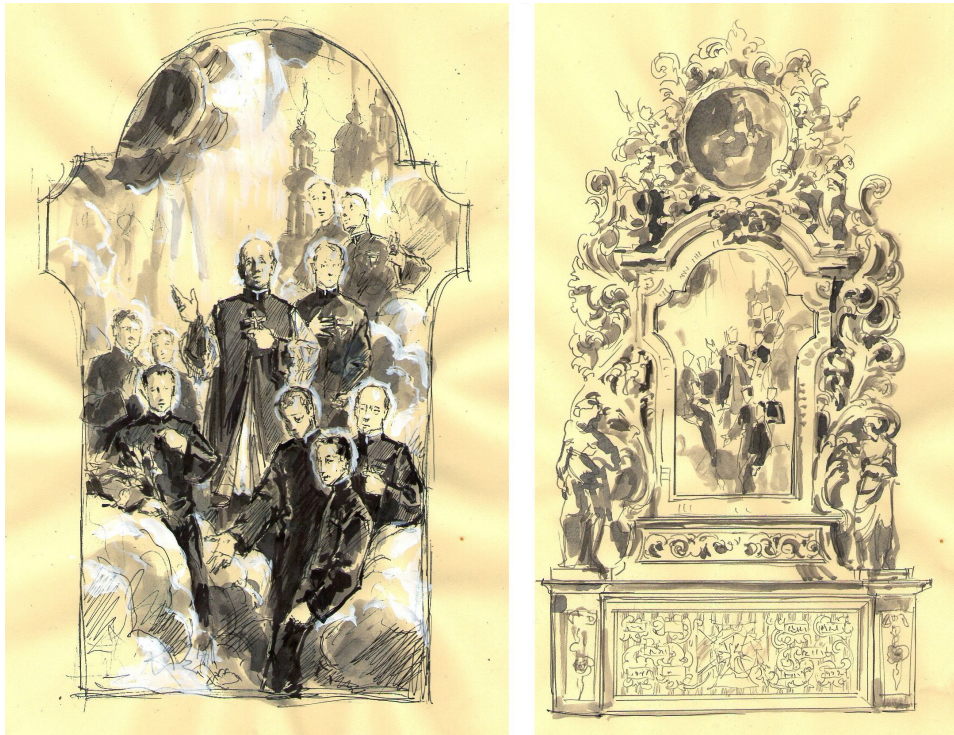
Il. 1. Akantowy ołtarz św. Franciszka z Asyżu w Łądzie, fotografia z maja 2007 r. Fot. J. Nowiński.

tuje jego herb na gzymsie nastawy ołtarza) w czasach cysterskich był dedykowany św. Benedyktowi i św. Scholastyce. Nastawa ołtarza została wykonana w Głogowie, w warsztacie Ernesta Brogera (Nowiński 1996), w typie popularnych wówczas tzw. ołtarzy akantowych. Dominujący w kompozycji nastawy motyw akantowej wici w okresie baroku symbolizował rzeczywistość nieba i chwałę jego mieszkańców – świętych (Hamplner i Rohner 1984). Gdy po kasacie cysterskiego opactwa (1819 r.) kościół i klasztor w Łądzie objęli oo. kapucyni, odnawiając ołtarz w 1852 r., w jego centrum umieścili obraz św. Franciszka z Asyżu autorstwa Antoniego Ziemięckiego; w zwieńczeniu nastawy zachowano tondo z wizerunkiem św. Scholastyki pędzla Adama Swacha (obraz św. Benedykta zaginął). W 1901 r. nastawa ołtarza została odnowiona staraniem ówczesnego proboszcza parafii Łąd ks. Antoniego Fibicha. Wzmocniono wówczas jej konstrukcję (m.in. wykonano nowe ramy predelli i antepedium) i na nowo wyzłocono (wykaz prac i inwestycji ks. Teodora Fibicha w kościele w Łądzie: *Księga Wizyt Biskupich*). W takiej postaci ołtarz pozostawał do momentu decyzji o jego nowym *patrocinium* (il. 1).

Czesław Józwiak, Edward Kaźmier-ski, Franciszek Kęsy, Edward Klinik, Jarogniew Wojciechowski (*Wierni do końca* 2012). Obecnie trwa proces beatyfikacyjny dwóch salezjanów więzionych w Łądzie, sług Bożych: ks. Franciszka Miśki – przełożonego salezjanów w Łądzie (szerzej na ten temat: Wąsowicz 2004) i ks. Karola Goldy.

W 2010 r., w ramach przygotowań do obchodów 90. rocznicy przybycia salezjanów do Łądu (1921 r.), została podjęta decyzja o zadedykowaniu jednego z bocznych ołtarzy łądzkiego kościoła pamięci męczenników ostatniej wojny. Postanowiono, że będzie to barokowy ołtarz przy prezbiterium po stronie południowej. W tym też roku ks. Prymas Józef Kowalczyk wyraził zgodę na zmianę dotychczasowego tytułu ołtarza *Św. Franciszka z Asyżu* na ołtarz *Męczenników II Wojny Światowej*.

Ołtarz ten, ufundowany w latach 20. XVIII w. przez opata Mikołaja Antoniego Łukomskiego (co dokumen-

Il. 2. Szkicowe projekty Janusza Szpyta ołtarza *Męczenników II Wojny Światowej* i centralnego obrazu, rysunek na kartonie lawowany tuszem i podmalowany akwarelą.

Koncepcję i wytyczne do projektu nowej aranżacji ołtarza dedykowanego męczennikom II wojny światowej opracowałem w listopadzie 2011 r. Zgodnie z koncepcją, w obrazie w centrum nastawy ołtarza byłiby ukazani błogosławieni łączący męczennicy – biskup Michał Kozal (w centrum) i księża: Franciszek Drzewiecki, Henryk Kaczorowski, Michał Oziębłowski, Józef Straszewski, Michał Woźniak oraz alumni: Tadeusz Dulny, Bronisław Kostkowski. Za nimi, w głębi kompozycji obrazu, z jednej strony pojawić by się miały charakterystyczne wieże łódzkiej świątyni, a z drugiej zasięki obozu koncentracyjnego w Dachau. Przy wieżach kościoła miałby być też uwieczniony dyrektor domu salezjańskiego w Łądzie, sługa Boży ks. Franciszek Miśka. W tondzie w zwieńczeniu nastawy miałby być umieszczony obraz „Poznańskiej Piątki” – Czesława Józwiaka, Edwarda Kaźmierskiego, Franciszka Kęsego, Edwarda Klinika, Jarogniewa Wojciechowskiego, zgromadzonych wokół figury Matki Bożej Wspomożenia Wiernych. Sam ołtarz miałby otrzymać nowe antepedium, na którym, na tle motywu pasów przywołującego obozowy pasiak, wśród splotów akantowej wici, miałyby być wryte imiona i nazwiska oraz numery obozowe osób ukazanych na obrazie wyżej. W centrum antepedium, w środku kompozycji krzyża, miałaby być umieszczona urna z kamieniami z *Bloku 28* obozu koncentracyjnego w Dachau, w którym niemieccy naziści więzili polskich kapłanów i duchownych. Wykonanie nowych obrazów i antepedium powierzono

Il.3. Środkowa część nowego antependium ołtarza z centralnie umieszczoną urną z kamieniami z Bloku 28 obozu w Dachau; drewno rzeźbione, srebrzone i złożone, realizacja Janusz Szpyt. Fot. J. Nowiński.

Januszowi Szpytowi – malarzowi i rzeźbiarzowi, który dla salezjanów z Inspektorii św. Wojciecha wykonał już szereg realizacji². W marcu 2012 r., po konsultacjach z piszącym te słowa, artysta przedstawił szkicowy projekt nowej aranżacji ołtarza (il. 2), który został zatwierdzony do realizacji. Zaplanowany nowy wystrój ołtarza zrealizowano w dwóch etapach. W kwietniu 2012 r. został zamontowany nowy obraz w centrum nastawy oraz antependium z osadzoną w jego centrum urną z kamieniami z *Bloku 28*, które przekazało muzeum KZ-Gedenkstätte Dachau (il. 3)³. Poświęcenia obrazu i antependium dokonał ks. Inspektor Marek Chmielewski 21 kwietnia 2012 r. – na zakończenie obchodów 90-lecia przybycia salezjanów do Łądu. W urnie został umieszczony dokument upamiętniający to wydarzenie oraz

² Można tu wymienić m.in.: rzeźbę i malarstwo w kaplicy Dobrego Pasterza w WSD w Łądzie (2008 r.); wystrój kaplicy w domu zakonnym przy parafii św. Jana Bosko w Pile (2009 r.); wystrój kaplicy w domu prowincjonalnym Towarzystwa Salezjańskiego Inspektorii św. Wojciecha w Pile (2010 r.); wystrój kaplicy w Salezjańskim Gimnazjum w Koninie (2010 r.); wystrój kaplicy w domu zakonnym przy parafii św. Jana Bosko w Szczecinie. Twórcą koncepcji artystycznej i ikonograficznej oraz wytycznych projektowych w/w realizacji był ks. Janusz Nowiński.

³ Kamienie z *Bloku 28* zostały pozyskane staraniem ks. Jarosława Wąsowicza. Na licu urny jest wygrawerowany krzyż oraz napis: DACHAU / Blok 28, pod napisem umieszczony jest emaliowany czerwony trójkąt z literą P – znak, jakim w obozie byli oznaczeni na pasiaku więźniowie-kapłani. Wyjęty z nastawy obraz św. Franciszka z Asyżu, po konserwacji, będzie eksponowany na jednej ze ścian kościoła.

Il. 4. Ołtarz *Męczenników II Wojny Światowej* w Łądzie w 2013 r., akantowa nastawa i rzeźby po konserwacji. Fot. J. Nowiński.

la, Jan Paweł II wyniósł na ołtarze jako błogosławionych kapłanów: ks. Henryka Kaczorowskiego, ks. Franciszka Drzewieckiego, ks. Józefa Straszewskiego, ks. Michała Oziębłowskiego i ks. Michała Woźniaka – wielkiego dobrodzieja salezjanów, oraz alumnów seminarium włocławskiego: kl. Tadeusza Dulnego i kl. Bronisława Kostkowskiego. Obecnie trwa proces beatyfikacyjny sługi bożego ks. Franciszka Miśki. Dla upamiętnienia ich męczeństwa i heroicznego świadectwa złożonego Chrystusowi poświęcony został ten ołtarz, wzniesiony w łądzkiej świątyni w latach 20. XVIII w. Działo się to dnia 21 kwietnia Roku Pańskiego 2012, na zakończenie jubileuszu 90-lecia pobytu salezjanów w Łądzie, gdy na Stolicy Piotrowej zasiadał Benedykt XVI, generałem Towarzystwa Salezjańskiego był ks. Pascual Chávez Villanueva, prowincjałem Salezjańskiej Inspektorii pw. św. Wojciecha ks. Marek Chmielewski, ekonomem Inspektorii ks. Witold Drzyzgiewicz, dyrektorem Salezjańskiej Wspólnoty i Rektorem Wyższego Seminarium Duchownego w Łądzie ks. Ryszard Sadowski, proboszczem parafii Łąd ks. Piotr Przyborski. Obraz łądzkich męczenników oraz antepedium ołtarza wykonał prof. Janusz Szpyt przy współpracy ks. Janusza Nowińskiego – Kustosza Zabytków Dawnego Opactwa w Łądzie. W antepedium została umieszczona urna z kamieniami z obozu koncentracyjnego w Dachau z Bloku 28, gdzie niemieccy naziści więzili polskich kapłanów (*Salezianie Księżda Bosko Inspektorii pw. św. Wojciecha*).

ideę dedykacji ołtarza męczennikom II wojny światowej⁴.

Drugi, końcowy etap realizacji nowego wystroju ołtarza *Męczenników II Wojny Światowej* rozpoczęła gruntowna konserwacja i renowacja jego barokowej nastawy. Prace konserwatorskie przeprowadziła w 2013 r. pracownia dr hab. Ewy Roznerskiej z Torunia. Powierzchnie nastawy i akantowych ornamentów zostały oczyszczone z przemałowań i wyzłocone. Podczas prac przy figurach aniołów okazało się, że ich ra-

⁴ Tekst dokumentu: A.M.D.G. Od 6 stycznia 1940 r. do 28 października 1941 r. niemieccy okupanci zamienili klasztor i kościół w Łądzie na obóz-więzienie dla polskiego duchowieństwa. Wśród 152 więźniów łądzkiego obozu był ks. biskup Michał Kozal oraz wspólnota salezjanów z Łądu, z ks. dyrektorem Franciszkiem Miską na czele. W tym okresie łądzka świątynia i klasztor stały się świadkiem okrutnego poniżania godności człowieka przez niemieckiego okupanta, a jednocześnie heroicznego świadectwa wiary w Boga złożonego przez błogosławionego Biskupa Kozala i jego towarzyszy. Postawa ich życia była potwierdzeniem zwycięstwa miłości nad nieważnością. Większość więzionych księży i kleryków wywieziono z Łądu do obozu zagłady w Dachau, gdzie wielu z nich poniosło śmierć. Z tego grona, oprócz ks. bpa Michała Kozala,

miona i część torsów – zapewne podczas renowacji w 1901 r. – przysłonięto udrapowaną tkaniną, a całość postaci aniołów wyzłocono (il. 1). Konserwatorzy usunęli wtórne nawarstwienia, przywracając figurom aniołów ich pierwotną formę i kolorystykę. Momentem zamykającym prace nad nowym wystrojem ołtarza było zamontowanie w jego zwieńczeniu obrazu z przedstawieniem „Poznańskiej Piątki”, który – zgodnie z przedstawioną wyżej koncepcją – namalował w kwietniu 2013 r. Janusz Szpyt (il. 4). Fundatorem obrazu był Prymas Polski Arcybiskup Metropolita Gnieźnieński Józef Kowalczyk, on też dokonał poświęcenia odnowionego ołtarza z jego nowym wystrojem 28 października 2013 r.

2. DOMINUS REGIT ME. PSALM 23

Jak już wspomniałem we wstępie, poświęceniu ołtarza *Męczenników II Wojny Światowej* w Łądzie 28 października 2013 r. towarzyszyło prawykonanie utworu *Dominus regit me. Psalm 23* skomponowanego na tę okoliczność przez Pawła Łukaszewskiego – cenionego w Europie i poza jej granicami kompozytora, kojarzonego zwłaszcza jako twórca muzyki religijnej. Jako kustosz łądzkich zabytków i osoba bezpośrednio zaangażowana w realizację wystroju ołtarza *Męczenników II Wojny Światowej* podjąłem inicjatywę uświetnienia uroczystości poświęcenia

Paweł Łukaszewski

DOMINUS REGIT ME

PSALMUS 23(22)
for baritone and instrumental ensemble

Zamówienie: Towarzystwo Salezjańskie Inspektorat pw. św. Wojciecha na uroczystość poświęcenia ołtarza Kapłanów-męczenników II Wojny Światowej i "Poznańskiej Piątki" w kościele w Łądzie nad Wartą 2013

DOMINUS REGIT ME

for baritone and chamber ensemble (2013)

Paweł Łukaszewski [*1968]

3/4 $\text{♩} = 50$

© Copyright by P. Łukaszewski, 2013, assigned to ZAKS, Poland and PWS, UK.

Il. 5. Strona tytułowa i pierwsza strona partytury utworu *Dominus regit me. Psalm 23* Pawła Łukaszewskiego. Fot. z archiwum autora.

6. Prawykonanie utworu *Dominus regit me. Psalm 23* Pawła Łukaszewskiego w Łądzie 28 października 2013 r. Na fotografii Łukasz Kocur (baryton) i zespół muzyków Filharmonii Poznańskiej. Fot. z archiwum autora.

nowego ołtarza w łądzkiej świątyni wykonaniem utworu skomponowanego na tę okazję. Zamawiając ten utwór u Pawła Łukaszewskiego, kierowałem się obecną w Kościele od wieków tradycją, zgodnie z którą solemnym ceremoniom liturgicznym i wydarzeniom o doniosłym znaczeniu towarzyszyła odpowiednia oprawa muzyczna, a splendor służby Bożej w świątecznym dniu bardzo często podkreślało i upamiętniało dzieło muzyczne napisane specjalnie na taką okoliczność. Od początku byłem przekonany, że najodpowiedniejszą treść dla planowanego na łądzką uroczystość utworu niesie w swoim przesłaniu *Psalm 23*.

Psalm 23 (*Pan jest moim Pasterzem*) jest psalmem chrześcijańskiej nadziei i optymizmu płynących z wiary w obecność i opiekę Chrystusa-Dobrego Pasterza. Został wybrany na uroczystość poświęcenia ołtarza *Męczenników II Wojny Światowej* ponieważ jest modlitwą-świadectwem zwycięstwa dobra nad złem, a takie zwycięstwo stało się udziałem męczenników czczonych w Łądzie. Dla salezjanów, kontynuujących tradycję swojego założyciela św. Jana Bosko, Dobry Pasterz jest obrazem Chrystusa, który zwycięża łagodnością i darem z samego siebie i jest obecny w ich życiu jako Miłość Ofiarna i Troskliwa (*Konstytucje* 1986, art. 11: *Chrystus Ewangelii źródłem naszego ducha*).

Podczas pierwszej rozmowy z Pawłem Łukaszewskim na temat mającego powstać utworu, 12 lutego 2013 roku w Warszawie, przedstawiłem mu ideę planowanej w Łądzie uroczystości, a także, w jej kontekście, teologiczną wymowę *Psalmu 23*. Kompozytor zgodził się napisać utwór w oparciu o tekst psalmu i zaproponował,

aby był to tekst łaciński. Ustaliliśmy, że będzie to tekst w wersji Wulgaty, a zatem taki, jakim posługiwali się w liturgii i modlitwie łądzczy męczennicy; sama kompozycja powinna być radosna, pogodna w brzmieniu (ostatecznie została skomponowana w pogodnej tonacji C-dur). W Wielki Piątek, 29 marca 2013 r., kompozytor przekazał mi gotową partyturę utworu, która z jego dedykacją trafiła do Archiwum Inspektorii św. Wojciecha w Pile⁵. Na stronie tytułowej partytury, zgodnie z moją sugestią, znalazł się szkic projektowy obrazu „Poznańskiej Piątki” autorstwa Janusza Szpyta – obraz ten znajduje się w zwieńczeniu ołtarza *Męczenników II Wojny Światowej* (il. 5). Strona tytułowa utworu zawiera również jego oficjalną dedykację: „Towarzystwo Salezjańskie Inspektorii pw. św. Wojciecha / na uroczystość poświęcenia ołtarza Kapłanów-Męczenników II Wojny Światowej / i „Poznańskiej Piątki” w kościele w Łądzie nad Wartą / 2013”⁶. Utwór *Dominus regit me, Psalmus 23* został skomponowany na baryton i zespół instrumentalny w składzie: 2 oboje, 3 altówek, 2 wiolonczele i kontrabas; trwa około 7,5 minuty.

W rozmowie po zakończeniu pracy nad utworem Paweł Łukaszewski tak komentował jego powstanie: „Włożyłem w ten utwór dużo serca i mam nadzieję, że się spodoba. Jest radosny, tak jak zamierzaliśmy na wstępie. Wczytywałem się w każde słowo psalmu, szukając jego brzmienia w muzyce. Partia barytonu to jak głos jednego z tych księży więzionych w Łądzie, który składa radosne świadectwo swojej wiary mimo tego wszystkiego, co go spotkało złego... Górująca nad smyczkami partia obojów to radosny akcent, a zarazem stylizacja brzmienia muzyki dawnej. Utwór powinien bardzo dobrze zabrzmieć w barokowym wnętrzu łądzkiej świątyni”.

Do prawykonania utworu ks. dr Ryszard Sadowski – ówczesny Rektor Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie, zaprosił muzyków Filharmonii Poznańskiej. Skład zespołu zaproponował Dyrektor Filharmonii Wojciech Nentwig: Łukasz Kocur – baryton, Tomasz Gubański – obój, Piotr Maćkowiak – obój, Dominik Dębski – altówka, Karolina Lewińska-Bąk – altówka, Przemysław Mrowiński – altówka, Maria Liszkowska-Sikorska – wiolonczela, Józef Czarnecki – wiolonczela, Szymon Guzowski – kontrabas (il. 6). Paweł Łukaszewski uczestniczył w uroczystości poświęcenia ołtarza i poprowadził próbę zespołu w łądzkim kościele w dniu prawykonania skomponowanego przez siebie utworu.

⁵ Kopię partytury otrzymałem także jako zamawiający utwór wraz z dedykacją kompozytora: „Drogiemu Księdzu Januszowi Nowińskiemu z wdzięcznością za zamówienie tej nowej kompozycji, serdecznymi pozdrowieniami i przyjaźnią. Paweł Łukaszewski. Warszawa, 10 maja 2013”.

⁶ Zobowiązanie do umieszczenia na partyturze utworu informacji o takiej treści zawierał Paragraf 4. *Umowy* na skomponowanie utworu, jaką kompozytor zawarł z Towarzystwem Salezjańskim reprezentowanym przez ks. Janusza Nowińskiego w dniu 15 lutego 2013 r. Umowa znajduje się w Archiwum Inspektorii św. Wojciecha w Pile.

3. POST SCRIPTUM HISTORII

Dzieła sztuki wprowadzone do przestrzeni kultury i zaistniałe w świadomości społecznej zaczynają w nich żyć swoim własnym życiem. Stają się też źródłem inspiracji dla różnorodnych działań, w tym także dla nowych dzieł. Przedstawiona powyżej historia powstania ołtarza *Męczenników II Wojny Światowej* oraz utworu *Dominus regi me. Psalm 23* znalazła w krótkim czasie swoje osobliwe *post scriptum* w postaci nowych dzieł zaistniałych w ich kontekście.

Nowy obraz „Poznańskiej Piątki”, który pojawił się w zwieńczeniu nastawy łądzkiego ołtarza od razu zyskał szerokie uznanie. Dodatkową okazją do jego popularyzacji stał się efektowny folder prezentujący historię łądzkich męczenników wraz z dedykowanym im ołtarzem i obrazami⁷. W styczniu 2014 r., na zlecenie Inspektoratu (zarząd prowincji) Towarzystwa Salezjańskiego w Pile, Janusz Szpyt wykonał replikę obrazu „Poznańskiej Piątki”, tym razem w formacie prostokątnym 80 x 60 cm. Obraz ten towarzyszył prezentacji poznańskich męczenników i promocji ich kultu na Kapitulie Generalnej Towarzystwa Salezjańskiego w Rzymie 12 marca 2014 r., po czym został wręczony przełożonemu generalnemu salezjanów ks. Ángelowi Fernándezowi Artime. Dla tego samego zamawiającego Janusz Szpyt wykonał jeszcze dwie repliki prostokątnej wersji obrazu. Jedna z nich została umieszczona w kaplicy salezjańskiego domu zakonnego pw. bł. Poznańskiej Piątki w Koninie, druga w kaplicy Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego w Pile. Popularność prezentowanego w Łądzie obrazu „Poznańskiej Piątki” sprawiła, że zaczął być reprodukowany w publikacjach promujących osoby i kult młodych męczenników z Poznania⁸.

Wiosną 2014 r. Paweł Łukaszewski zwrócił się do mnie z prośbą o wyrażenie zgody na włączenie utworu *Dominus regit me. Psalm 23* do partytury komponowanego właśnie *Requiem*, które przygotowuje dla Presteigne Festival w Walii (Wielka Brytania). Zgodę tę otrzymał, i kompozycja powstała na łądzką uroczystość stała się trzecią z dziesięciu części utworu⁹. *Requiem* Pawła Łukaszewskiego zostało wykonane po raz pierwszy na festiwalu w Presteigne 20 sierpnia 2014 r. Dzieło „[...] zachwycało publiczność liryzmem, medytacyjną narracją, ale także optymizmem i wyłaniającą się z pogodnych współbrzmień nadzieją. [...] Krytyk *The Guardian* [Rian Evans – JN] zanotował: «poruszyły do głębi zwłaszcza części solowe, *Pie Jesu*

⁷ Folder z serii promującej zabytki kościoła w Łądzie (w formacie B5, po złożeniu), jest zatytułowany: *Łąd. Kościół Najświętszej Maryi Panny i św. Mikołaja. Ołtarz Męczenników II wojny światowej*; został wydany w wersji polskiej i angielskiej przez Towarzystwo Salezjańskie Inspektorii pw. św. Wojciecha; autorem tekstu i koncepcji jest ks. Janusz Nowiński przy współpracy Sławomira Krajewskiego – twórcy projektu graficznego publikacji.

⁸ Można tu wymienić m.in. różne wersje kalendarzy oraz serię obrazków z modlitwą do Poznańskich Męczenników.

⁹ Trwające ok. 55 minut *Requiem* składa się z dziesięciu części: *Requiem aeternam*, *Kyrie*, *Psalm 23*, *Alleluia*, *Pie Jesu*, *Sanctus*, *Agnus Dei*, *Lux aeterna*, *In paradysum*, *Libera me*; zostało zinstrumentalizowane w dwóch wersjach: na zespół instrumentalny i na orkiestrę symfoniczną.

na sopran (Rachel Nicholls) i *Psalm 23* na baryton (Christopher Foster)», publiczność zaś [...] nazwała utwór «świetlistym *Requiem*» (Cichy 2014).

Premiera *Requiem* w Polsce miała miejsce w Filharmonii Krakowskiej 30 października 2014 r. Również i w tym wykonaniu krytycy zwrócili uwagę na wyjątkowe walory i optymistyczny wydźwięk kompozycji *Psalmu 23*: „Pięknie w tym dziele wybrzmiewają również pełne zaufania fragmenty *Psalmu 23* (*Dominius regit me*) śpiewane przez baryton solo z towarzyszeniem orkiestry” (Bębenek 2016, 191). Partytura *Requiem* została wydana drukiem w 2014 r. przez Polskie Wydawnictwo Muzyczne (Łukaszewski 2014).

BIBLIOGRAFIA:

- Bębenek, Paweł. 2016. Requiem pełne nadziei. *Pastores*, 70 (1), 191.
- Cichy, Daniel. 2014. *Recenzja PWM*. Dostęp: 21.11.2016. <http://www.lukaszewski.org.uk/index.php?page=news&type=info&index=97&c=autumn>.
- Hampler, Wolf i Rohner, Aquilas. 1984. *Böhmisch-oberpfälzische Akanthusaltäre*, Regensburg: Schnell & Steiner.
- Konstytucje Towarzystwa św. Franciszka Salezego. 1986. Rzym: S.G.S. Istituto Pio XI. *Księga Wizyt Biskupich kościoła parafialnego w Kowalewie założonego przez Antoniego Ostrowskiego Arcy-Biskupa Gnieźnieńskiego w roku 1784* (rękopis). Archiwum Biblioteki WSD w Łądzie.
- Łukaszewski, Paweł. 2014. *Requiem na sopran, baryton, chór mieszany i orkiestrę symfoniczną. Partytura*. Kraków: Państwowe Wydawnictwo Muzyczne.
- Nowiński, Janusz. 1996. Nieznane ołtarze Mistrza z Lubiąży, czyli Ernesta Brogera, w pocysterskim kościele w Łądzie nad Wartą. *Saeculum Christianum*, 3(2), 129-140.
- Wąsowicz, Jarosław. 2004. *Sługa Boży ks. Franciszek Miśka SDB 1898-1942. Droga męczeństwa*. Piła: Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego Inspektoriatu św. Wojciecha w Pile.
- Wąsowicz, Jarosław. 2013. *Łądzcy męczennicy. Obóz dla duchowieństwa w Łądzie n. Wartą styczeń 1940 – październik 1941*. Łądz: WSD Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie.
- Wierni do końca. *Studia i materiały źródłowe o „Poznańskiej Piątce” męczenników II wojny światowej*, red. Rafał Sierchuła i Jarosław Wąsowicz. 2012. Poznań: Instytut Pamięci Narodowej.